

Исте те 1995. године, у Темишвару је одржан први југословенско-румунски скуп о астрономији.³⁶⁶ А онда је уследила скоро читаво серија наизменичних састанака: у Београду 1996,³⁶⁷ у Клужу 1997, па поново у Београду 1998. Прва три окупљања су била нека врста округлог стола, где је свако од присутних, у форми усменог излагања, обавестио присутне о ономе на чему ради. Последње овакво састајање одржано је у Београду као Конференција, а присуствовао је и румунски амбасадор. Зборник реферата је објављен у серији *Публикације Астрономске опсерваторије*. Поред уобичајених уводних предавања, учесници су, усмено и преко постера, приказали резултате свога рада. Напоменимо да румунска страна није организовала следећу конференцију због тадашње политичке ситуације.

У периоду 1996-2010. уследило је осам југословенско-белоруских, односно српско-белоруских научних скупова. Основна тема им је била: физика и дијагностика лабораторијске и астрофизичке плазме. Први такав симпозијум је одржан у Минску 1996,³⁶⁸ а након две године, на Златибору, (1998),³⁶⁹ па 2000. поново у Минску, 2002. у Београду, 2004. у Минску, 2006. у Београду, 2008 у Минску и 2010. у Доњем Милановцу .

Са суседном Бугарском остварена је, такође, узајамна сарадња. Године 1998. у Белоградчику је одржан бугарско-српски астрономски семинар, који се потом систематски одржавао сваке друге године. У Зајечару 2000, Ђолечици на Рили 2002, у Београду 2004, потом, пети 2006. у Софији, шести 2008 у Београду, а седми 2010 у Чепеларима.

СТРУЧНА И НАУЧНО-ПОПУЛАРИЗАТОРСКА АКТИВНОСТ

Свесрдно ангажовање Милана С. Димитријевића на пољу популаризације науке, усмерено је, између осталог, и на уграђивање науке и научности у саме основе живота и људског делања; настојање да се од науке начини одговарајући поглед на васиону, свет, људе и догађаје, који би разбијао сваковрсне заблуде, илузије и замагљивања.

У једном од сусрета, крајем 2003. године,³⁷⁰ читам Милану почетни део фрагмента о његовом ангажовању на популаризацији науке. Пошто је саслушао прву реченицу, одлучно ме је прекинуо и рекао:

³⁶⁶ С(лободанка) А(ндреј), *У Темишвару 20. и 21. јула Југословенско-румунски округли сто о сарадњи у астрономији*, „Политика“, 19. VII 1995, 13.

³⁶⁷ Јелена Милоград-Турина, *Румунски астрономи у Југославији*, „Васиона“, 1997, бр. 4, стр. 101.

³⁶⁸ Максим Годоров, *Сотрудничают ученые*, „Центральная газета“, Минск, 19. VIII 1996, I;

Александар Чумаков, *Кантакты плазменшыкаў Беларусі і Югославіи мацнеют*, „Навіны Академіі навук Беларусі“, Минск, 23. VIII 1996, 1.

³⁶⁹ Н(аташа) Трајковић, *Белоруски и југословенски астрофизичари*, „Галаксија“, октобар, 1998, 5.

³⁷⁰ Рукописне белешке из разговора са М. С. Димитријевићем, Београд, 22. децембар 2003.

- Сваки добар научник би требало да део своје активности, макар и најмањи, посвети афирмацији и популаризацији научних достигнућа. То би повећало веродостојност и уверљивост објављених популаризаторских прилога и ослободило их произвољности; а уместо журналистичких недоречености, читалачкој публици пружило најсавременије научне резултате и достигнућа.

- Популарна предавања и медијски наступи врхунских научника, плене пажњу публике и сузбијају утицај астролога, видовњака и других квази-научника, упознајући људе са правим научним вредностима, говори Милан одмерено, настојећи да прецизира скоро сваку изговорену реч.

Целином свог научно-популаризаторског рада Димитријевић тежи да савременог човека суочи са научним сазнањима и стварношћу онаквом каква она јесте. Јер наука је за њега „конкретно јединство објективне чињенице с неком хипотезом или системом хипотеза које надмашују пуку објективну чињеницу“, како би рекао Антонио Грамши.³⁷¹ Зато се Димитријевић својски бори за пуну афирмацију и одговарајуће представљање научних чињеница и ширих концепција и метода, а против различитих видова измишљања, уображености, заблуда и празноверица, које садрже у себи наивна и детињаста схватања и виђења, блиска оном верско-теолошком сујеверју и фантазирању.

Насупрот томе, Димитријевић је стваралачким снагама и умећем управљен на зналачко тумачење и високостручно разоткривање научних истина, ради њиховог целовитијег упознавања. Често указује да је популаризација науке и њено ширење у народу, посао самих научника и оних врхунских прегалаца и истраживача, а не појединих површних новинских пискарала, неостварених „учењака“, или самоуверених и надувених самоука, који су склони да доста тога мистификују, из незнања и неразумевања.

Историја природних наука, а у првом реду астрономије и физике, посебна је област Димитријевићевих подробних и акрибичних изучавања. У томе му помаже веома широко познавање саме историје наука и преданост архивским истраживањима, компаративним разматрањима, као и смисао за систематизацију и одговарајуће научне валоризације. Можда је то попримио од свога оца Сергија, врсног историчара-иноватора, који је дао значајни допринос историјској науци, у више различитих области, а посебно у нум изматизи.

М. С. Димитријевић се у студијском прилазу историји савремене физике критички позабавио настојањем Милутина Миланковића да објасни резултат Мајкелсон-Морлијевог огледа, у светлу класичне физике. А у коауторству са Н. Коњевићем изложио је допринос југословенских научних истраживача изучавању Штарковог ширења спектралних линија плазме, додајући ту прву библиографију радова наших аутора о овој

³⁷¹ Антонио Грамши, *Изabrana дела*, стр. 70.

проблематици.³⁷² Уз то, у сарадњи са А. Томићем, у оквиру два студијска рада о популаризаторском деловању Радована Данића (*I штампани радови; II предавања и курсеви*),³⁷³ осветлио је његов прилог афирмацији астрономије.

Плодна уређивачка активност је још једно подручје деловања М. С. Димитријевића, који је био главни и одговорни уредник часописа *Васиона*, чију физиономију је доградио и обликовао са доста иновација. Настојао је да створи часопис, који ће представљати не само збирку научно-популарних текстова, него и хронику живота, рада и деловања астронома и љубитеља астрономије. Као уредник часописа *Bulletin de l' Observatoire Astronomique de Belgrade*, ангажовао се за одговарајући технички изглед, систематизацију и прикладније компоновање прилога у сваком броју. Осим тога, био је главни и одговорни уредник серије *Publ. Obs. Astron. Belgrade*; сарађујући у *Младом физичару*, објавио је више занимљивих и разноврсних написа; а био је и члан уређивачког одбора ове радо читане публикације, која остварује значајну мисију популаришући физику код младих генерација.

Додајмо овде, да је Димитријевић уређивао *Васиону* од првог броја за 1985, до последњег броја 5, у 2004. години. Укупно је уредио сто бројева, а од читалаца се опростио текстом *Реч на крају*.

Захвалност је памћење срца, каже једна француска пословица. Ако је искрена, то је велика врлина, а према Цицерону, *и извор свих врлина. Реч на крају*³⁷⁴ двадесетогодишњег уређивачког рада *Васионе* Милана С. Димитријевића, обилује благодарношћу свима који су му помогли у том деликатном и одговорном послу. *Реч захвалности* је и логос својеврсног подухвата и елемент у процесу стваралачке манифестације, која када је искрена, може да има и творачку снагу.

Реч захвалности налази се на крају последњег од сто бројева *Васионе*, колико их је Димитријевић предано уредио током две деценије, а у њој сарађује од 1974. године. Има неке слојевите симболике у томе, јер, заједно са декадом, скоро да садржи у себи све бројеве, ствари и отворене могућности.³⁷⁵ *Сто* је виши распон потпуности од *десет*, што је у неким традицијама знаним научнику Димитријевићу, основа васцеле космогоније. То су, поетски гледано, нумеричке одреднице васељене, читавог универзума, а могу бити, као што, у случају *Васионе*, и јесу – парадигма стварања.

³⁷² М. С. Димитријевић, Н. Коњевић, *Ширење спектралних линија у плазми*. – Зборник *Савремена истраживања у физици*, Институт за физику и Научна књига, Београд, 1981, стр. 191 – 217.

³⁷³ М. С. Димитријевић, А. Томић, *Радован Данић – популаризатор астрономије: I штампани радови*, VII национална конференција југословенских астронома, Београд, 1984, *Публикација Астрономског друштва "Руђер Бошковић"*, No 4, Београд, 1985, стр. 41.

А. Томић, М. С. Димитријевић, *Радован Данић – популаризатор астрономије: II предавања и курсеви*, VII национална конференција југословенских астронома, Београд, 1985, 47.

³⁷⁴ (М. С. Д.), *Реч на крају*, „Васиона“, 2004, LI, 5, стр. 295.

³⁷⁵ Ц. К. Купер, *Илустрована енциклопедија традиционалних симбола*, стр.

Поједини студијски радови, у поменутих свескама *Васионе*, су истинско извориште и подстицај за нове научне захвате. Они, сликовито речено, могу бити оквир, трајно упориште, креативан резултат, па и методска процедура за стваралачко структурирање потоњих остварења. Реално је очекивати да ће неки новији научни прилази следити парадигматичне основе и релације које је воспоставила *Васиона*, у уредничком раду Милана С. Димитријевића.

При опраштању од читалаца и захваљувању свим сарадницима, уредник испољава пуну свест о завршетку одговорне дужности. Користила му је њихова помоћ да *Васиона* „буде лепша и садржајнија, и да у целини представља што свеобухватнији извор информација о астрономији и историји нашег друштва и науке коју волимо“, пише Димитријевић, помало емотивно. Његово осећање је интенционално у односу на лепоту изгледа *Васионе*, схваћену као интелектуална контемплација. Појам садржајности овде користи у смислу богатства научне грађе, дубљег значења, историјске сврхе, аналитичких и вредносних одређења.

Милан се захваљује поименце пријатељима,³⁷⁶ на несебичној помоћи која му је била драгоцену у уредничком раду. За међусобно пријатељство тих астронома, сликовито пријања Цицеронова изрека: „Што је сунце у свемиру то је пријатељство у животу“. За Димитријевића је пријатељство широкогрудно „отвореност“ према другима, која доприноси снажењу сопственог ја, у складу са оним Аристотеловим ставом да је пријатељ друго ја. Пријатељство неколицине првонаведених сарадника Милану је „увек било велики ослонац, посебно у тренуцима када је покренута 'хајка' против мене“, како сам пише. Показало се да су ти добри пријатељи били и верни другови, те да ниједна веза не спаја људе чвршће од пријатеља у невољи.

Као пример за „хајку“, Димитријевић, у фусноти, наводи писање *Астромагазина* „О крвавом јужном телескопу“.³⁷⁷ И напомиње да од момента када више није директор Астрономске опсерваторије, никога више не занима то питање.³⁷⁸

Искрена захвалност Милана С. Димитријевића у овој *Речи на крају* је и вид врлог „отплаћивања“ дуга уваженим сарадницима, драгим пријатељима и колегама. У поетски богатом речнику срца, поред пријатељства, љубави и осећања, свеprisутна је реч захвалности, за труд да *Васиона* буде увек на првом месту (Јелени Милоградов Турин), за указано поверење, подршку,

³⁷⁶ Топлу захвалност Милан упућује: Луки Ч. Поповићу, Миодрагу Дачићу и Александру Томићу, новом главном и одговорном уреднику *Васионе*. Уз то, и Милану Јеличићу, аутору највећег броја прилога и Јелени Милоградов Турин, која је бдила над *Васионом*.

³⁷⁷ Види: <http://www.astronomija.co.yu/instrumenti/jst.htm> и низ писама и коментара у прилогу.

³⁷⁸ Са пуно ироније он у тој напомени додаје: „Неки су можда одрасли и схватили да мени нису од деде остали *крвави* телескопи па да их делим наоколо првом ко ми уђе у канцеларију, него да о томе одлучују надлежне инстанце на п и с м е н и предлог, а неки су можда постигли свој циљ, па их ова отужна прича више не занима“.

охрабрење и поуку (Ненаду Јанковићу и Браниславу Шеварлићу); и најзад, захвалност већој групи оних који су му помагали око издавања ове драгоцене публикације, те бројним читаоцима.

ТЕЛЕВИЗИЈСКЕ СЕРИЈЕ О АСТРОНОМИЈИ

Милан С. Димитријевић припада релативно малобројној групи афирмисаних и светски признатих научних радника код нас, који су у тој мери писали и креативно сарађивали са телевизијом, припремали специјалне емисије, образовне и научне програме, ваљано конципиране серије и сл. Спремно је одговарао на изазове овог новог медија и стручно, квалификовано и телевизијски умешно, заједно са сарадницима, уобличио више серија за школске и друге сличне програме. Пошто је упознао специфичности телевизијског језика, ваљано и приступачно је саопштавао поуке из астрономије кроз естетски осмишљену симбиозу слике, звука и речи. Нешто од поетског смисла унео је у тај посао успостављајући складан однос између образовно-сазнајног, сликовно-визуелног и дидактичко-педагошког. При том је доста спретно избегавао огољену дидактичност, уносећи елементе лирско-имагинативне природе, оплемењене музичким појединостима.³⁷⁹ То је нарочито дошло до изражаја у прве две серије: *Свет комета* и *Ново о планетама*.

У њима, као и у другим сличним серијама, вербално поучне исказе допуњује телевизијска слика, која мало потискује распричаност, градећи упечатљиве представе. Сливовни и илустративни детаљи имају улогу да на изванредан начин дорекну вербалне исказе и унесу визуелну динамику. Димитријевићева склоност ка документарности учинила је да превазиђе општости, развучене прологе и да секвенце серије усмери на оно што је есенцијално, без излишног детаљисања (*Постанак и судбина васионе*). Тако је стварао један вид „учене астрономије“, попут некадашње „учене књижевности“. Поменуте телевизијске серије су производ обухватног студијског рада и свестране учењачке упућености у вишезначне тајне астрономије. У *Астрономској почетници* је ваљано обједињено знање са унутарњом проживљеношћу и умећем прегледног саопштавања.

У полифоној личности Милана С. Димитријевића спојена су разнородна знања и даровитости да, и путем нових електронских технологија, дође до изражаја његова ерудиција, која је разумела модерни сензитивитет нових генерација. Зато његове телевизијске емисије, серије и та самосвојна „учена астрономија“, подстичу младе да непосредније учествују у ономе што саопштава речима и сликом и да својом имагинацијом дограђују појединости које прате на екрану. Колико телевизија, која је у основи сликовно визуелна,

³⁷⁹ Н. Цветковић, *Поуке у новим видовима телевизијске литературе...*, у књизи *Тумачење књижевности за децу II*, Филозофски факултет, Косовска Митровица, стр. 102-128.